

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۴۰۰، دوره ۴، شماره ۲، صص ۵۴۱-۵۲۷

تاثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری شهری مطالعه موردی شهر ری (منطقه ۲۰) تهران

مریم خضرای شولای فر

هیات علمی دانشگاه فرهنگیان

mkhazraie45@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۵

چکیده

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. این پژوهش با هدف بررسی تاثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران (شهری) انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش را شهروندان منطقه ۲۰ تشکیل داده است که براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت این منطقه برابر با ۳۶۶۲۵۹ بوده است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش از آزمون تی تک نمونه‌ای و تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. نتایج آزمون تی نشان داد که وضعیت شاخص‌های حکمروایی شهری همگی مطلوب هستند به گونه‌ای که شاخص مشارکت با میانگین ۳/۸۸۸، شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۳/۶۸۷، شاخص جهت‌گیری توافقی با میانگین ۳/۵۰۵، شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۳۱۱، شاخص عدالت محوری با میانگین ۳/۲۳۲، شاخص پاسخگویی با میانگین ۳/۱۸۸ و شاخص شفافیت اطلاع‌رسانی با میانگین ۳/۱۰۴ همگی بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. همچنین نتایج از وضعیت شاخص‌های تاب‌آوری شهری نشان داد که شاخص اقتصادی با میانگین ۳/۸۵۶، شاخص اجتماعی با میانگین ۳/۶۹۹ و شاخص نهادی با میانگین ۳/۴۸۵ بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. همچنین شاخص کالبدی با میانگین ۲/۷۸۷ و شاخص زیرساختی با میانگین ۲/۶۸۷ پایین‌تر از میانگین مطلوب می‌باشند. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که شاخص قانونمندی با مقدار ضریب بتای ۰/۴۲۲ بیشترین تاثیر را بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران دارد. همچنین شاخص پاسخگویی با مقدار ضریب بتای ۰/۳۳۶، شاخص عدالت محوری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۹۶، شاخص مسئولیت‌پذیری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۵۶، شاخص مشارکت با مقدار ضریب بتای ۰/۱۹۵، شاخص جهت‌گیری توافقی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۶۶ و شاخص شفافیت اطلاع‌رسانی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۳۰ در رتبه‌های بعدی تاثیرگذارترین شاخص‌ها قرار دارند.

کلمات کلیدی: حکمروایی، حکمروایی خوب شهری، مخاطرات محیطی، تاب‌آوری شهری، منطقه ۲۰

مقدمه

شهرها به خصوص کلان‌شهرها قادرند دسترسی آسان به اطلاعات و دانش و همچنین مکان‌های مهم برای تعامل اجتماعی، اوقات فراغت و سرگرمی را برای کارآفرینان و ساکنان شهر فراهم کنند. شهرها، بخشی جدایی‌ناپذیر از روندهای مصرف‌زیاد می‌باشند که با تنش‌ها و تضادها همراه هستند. مطالبه حق ایجاد شهر، تقاضای کنترل توسعه فضا و توزیع مجدد کالاهای شهری است. تأثیر شهروندان بر مدیریت شهری نه تنها اشکال متفاوتی دارد، بلکه عامل مهمی در راه‌های رفع نیازهای مختلف می‌شود (محمودنیا، ۱۴۰۰: ۱۴۲). در رویکرد جدید مدیریت شهری، ایجاد سازمان‌های محلی، افقی و فرابخشی به منظور دستیابی به اهداف توسعه پایدار و جامعه مدنی و نیز تقسیم وظایف بین دولت مرکزی و محلی و توانمندسازی شهروندان مدنظر است. اصول بنیادی، که مغایر با نظام اداری مرکزی، کل و ادارات است (آشناور و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۹). حکمرانی شهری چیزی بیشتر از کتاب‌های قانون و ابزاری برای مشروعیت بخشیدن به دولت هاست. در حقیقت چند بعدی بودن شهرها مستلزم نوعی مدیریت چند بعدی است که بدین منظور حکمروایی شهری می‌تواند با سادگی و پیچیدگی به مسائل شهری پاسخ دهد (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۶۲). حکمروایی خوب شهری شامل تمامی ویژگی‌ها و شاخص‌های هنجاری از جمله فراگیر بودن، پاسخگویی، انصاف و کارآمدی، مشارکت، نقش جامعه مدنی و غیره است و در عین حال این مفهوم به بعد فضایی اشاره دارد و شامل برنامه ریزی به عنوان حکمروایی خوب شهری می‌باشد (اندستا و روستایی، ۱۴۰۰: ۴۵).

تعامل و پویایی میان تغییرات یکمترتبه‌ای و منابع تاب‌آوری؛ تصریح می‌کنند که تاب‌آوری شهرها نه تنها مقاومت در برابر تغییر و حفظ ساختارهای موجود است، بلکه تاب‌آوری در حال حاضر به‌عنوان ظرفیت شهر برای جذب آشفتگی‌ها و سازمان‌دهی مجدد، در عین حال تغییر و حفظ همان عملکرد، ساختار، هویت و بازخورد قبلی تعریف شده است (سروش‌ان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۳۶). شهرها منبع اصلی مخاطرات زیست محیطی هستند و فعالیت‌های انسانی در تغییر ظرفیت محیط اعم از مصنوعی و طبیعی و افزایش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات زیست محیطی تأثیر عمده‌ای دارد. به همین دلیل مفاهیم جدید بی‌شماری برای حل این مشکلات در علوم محیطی و شهری ارائه شده است. از جمله تئوری شهر هوشمند، شهر فشرده، شهر TOD و شهرسازی نو که از جمله تئوری‌هایی هستند که در راستای زیست‌پذیر و پایدار ساختن شهرها مطرح گشته‌اند (محمودنیا و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۲).

اما استفاده از این تئوری‌ها صرف نظر از ظرفیت قابل تحمل سیستم و یا مقاومت شهر در برابر هرگونه خطر، رویکرد مناسبی برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان در شهرها نخواهد بود. از آنجایی که نظام‌های اجتماعی - بوم‌شناختی شهری دائماً به‌صورت نامنظم و نامشخص در حال تغییر هستند، در سال‌های اخیر واژه تاب‌آوری در محافل علمی و سیاسی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. ناتوانی در کاهش خسارات ناشی از این حوادث در دهه‌های اخیر نشان از ناکارآمدی سیستم مدیریت شهری دارد. یکی از رویکردهای پیشنهادی برای کارآمدی مدیریت شهری، حکمرانی شهری است. «حکمرانی خوب شهری» به عنوان مؤثرترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین روش مدیریت شهری معرفی شده است (سروش‌ان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۱۴).

در سال‌های اخیر آسیب‌پذیری شهرهای بزرگ ایران در برابر حوادث و سوانح غیرمنتظره افزایش یافته است. کلانشهر تهران به دلیل قرار گرفتن در محدوده خطر زلزله‌های شدید و بسیار شدید و رعایت نکردن اصول ایمنی از جمله

ساخت و ساز در محدوده گسل ها و مناطق مستعد ناپایداری زمین شناسی، طراحی و اجرای ساختمان ها و تاسیسات حیاتی نامناسب با امکان پذیر است. شدت لرزه‌ای، فقدان برنامه و قابلیت‌های عملیاتی لازم برای مدیریت حوادث در فاز واکنش و مقابله با پیامدهای یک حادثه و وجود بافت‌های آسیب‌پذیر و فرسوده فراوان در شرایط نامناسب قرار دارد. از آنجایی که هدف مدیریت شهری و مدل جدید مدیریت شهری که تحت عنوان حکمروایی خوب شهری بیان می‌شود، توسعه پایدار شهری و افزایش زیست پذیری شهرها و با مولفه‌هایی از جمله آمایش سرزمین، طرح‌های توسعه شهری، مناسب است. ارائه خدمات و اجرای ضوابط و مقررات توسعه شهری و غیره تأثیر زیادی بر زندگی ساکنان شهر دارد و بر اساس اعلام سازمان ملل و سازمان‌های بین‌المللی الگوی حکمرانی خوب شهری باعث افزایش کیفیت زندگی می‌شود. و فقر و غیره را کاهش می‌دهد به خصوص در کشورهای در حال توسعه (سروشان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۱۵).

برهمن اساس تا زمانی که توان و ظرفیت شهرها در برابر مخاطرات مختلف طبیعی و انسانی در نظر گرفته نشود و برآورد صحیحی از میزان خسارت‌های احتمالی در شهرها از سوی مدیران شهری و برنامه‌ریزان مربوطه صورت نپذیر نمی‌توان به توسعه پایدار شهری و بهبود شرایط زندگی شهروندان امید داشت و تحقق آن غیرممکن خواهد شد. بنابراین پرداختن به این موضوع که حکمروایی خوب شهری چه تأثیراتی بر تاب‌آوری شهری می‌تواند داشته باشد هدفی است که این پژوهش به دنبال بررسی آن می‌باشد. برهمن اساس سوال اصلی این پژوهش این است که تأثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران (شهرری) چگونه است؟

پیشینه تحقیق

سروشان و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر حکمروایی شهری بر تاب‌آوری شهرها پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که حکمروایی شهری بر تاب‌آوری شهری تأثیر مستقیمی دارد به گونه‌ای که ۲۳/۴ درصد از واریانس متغیر تاب‌آوری شهری به وسیله حکمروایی شهری قابل تبیین است. از بین شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری، شاخص کارایی و اثربخشی با مقدار همبستگی ۰/۴۳ دارای بیشترین تأثیر بر تاب‌آوری اجتماعی بود. محمودنیا و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای به بررسی تبیین نقش حکمروایی خوب بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۱۱ شهر تهران پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که مؤلفه‌های قانونمندی، مشارکت، مسئولیت و پاسخگویی، شفافیت حکمروایی شهری بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری دارند و با توجه به سطح معنی‌داری این مؤلفه‌ها نتایج آن قابل تعمیم است اما مؤلفه‌های جهت‌گیری توافقی، عدالت و بینش راهبردی کارایی و اثربخشی تأثیر چندانی بر تاب‌آوری ندارند و با توجه به سطح معناداری آنها نتایج آن قابل تعمیم نیست.

سجاد و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به بررسی ارائه یک چارچوب تاب‌آوری در برابر بلایای طبیعی در شهرهای دارای تراکم بالا پرداختند. در این مطالعه ابتدا یک مجموعه شاخص برای ارزیابی تاب‌آوری در محیط‌های شهری با تراکم بالا ارائه و سپس این مجموعه شاخص برای شناسایی الگوهای متفاوت مقابله در برابر بلایای طبیعی به کار گرفته شده است، برخلاف چارچوب‌های تاب‌آوری معمول، چارچوب توسعه یافته نیز عوامل فضایی-محیطی را در محیط ساخته شده را نیز در نظر می‌گیرد. ترین و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای به بررسی مکان استفاده از استراتژی‌ها

و عوامل بازدارنده برای تاب‌آوری شهری پرداختند. این مطالعه مروری، شواهد و یافته‌های مطالعات تجربی به دست آمده از تلاش‌های در راستای اجرای تاب‌آوری شهری که در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۷ منتشر شده‌اند را فراهم کرده و به اشتراک می‌گذارد. به صورت دقیقتر، هدف آن شناسایی استراتژی‌های تواناسازی، عامل‌های بازدارنده، و مبادله‌ی اجرای تاب‌آوری شهری است. یافته‌ها در قالب دیمانسیون مای چهارچوب تاب‌آوری شهری: سلامتی و تندرستی، اقتصاد و جامعه، زیربنا و محیط زیست، و رهبری و استراتژی (که ما به عنوان یک موضوع مقطعی ارائه می‌کنیم) ارائه می‌شود. باکسی‌لر و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای به بررسی تغییر شکل حاکمیت شهری برای اجرای تاب‌آوری پرداختند. این مطالعه نشان می‌دهد برنامه‌ریزی و اجرای استراتژی‌های تاب‌آوری عمومی در مرزهای کلانشهرها به زیرساخت‌های اجتماعی در دسترس برای حاکمیت بستگی دارد. به طور مشابه، حاکمیت مشارکتی و شبکه‌ای به طور فزاینده‌ای برای پایداری سیستم‌های اجتماعی - زیست‌محیطی - فنی شهری ضروری تلقی می‌شود. بااینحال، شواهد تجربی صریحاً شبکه‌های کلانشهرها را به برنامه‌ریزی و اجرای تاب‌آوری مرتبط می‌کند.

مبانی نظری

حکروایی شهری

گذر از شهرنشینی ابزاری به الگوی شهرنشینی ارتباطی و مبتنی بر گفت‌وگو ایده‌آل کلامی، مستلزم رهیافت‌های نوین مدیریت شهری است. حکومت شهری و به طور مشخص شهرداری‌ها توانایی لازم برای مواجه شدن با تغییرات بنیادین و گسسته جامعه پسمادرن را ندارند و تغییرات پی در پی در نواحی شهری به انواع جدید رهیافت‌های برنامه‌ریزی نیازمند است (مایر و اوریکامب، ۲۰۱۹: ۴۵). از این رو طی دهه‌های گذشته علاقمندی نسبت به الگوی حکروایی شهری رو به افزایش بوده است. کلمه حکروایی و در این میان حکروایی شهری به الگوی جدیدی از فرایند مدیریت و به الگویی جدیدی از رویکرد مدیریت شهری انعطاف پذیر اشاره دارد (باده و دایمینیکا، ۲۰۱۷: ۴۸). حکروایی شهری، عبارت است از مجموع روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی شهر از سوی افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی و نیز فرایند مستمری است که از آن طریق، منافع متضاد یا متعارض با یکدیگر همراه شده و زمینه همکاری و کنش متقابل فراهم می‌آید. طبق این تعریف حکروایی شهری، هم نهادهای رسمی و هم اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را در برمی‌گیرد (کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۱). در این زمینه، حکروایی تنها به معنی مدیریت شهر نبوده بلکه به محدوده گسترده‌ای از کنشگران اشاره دارد که در فرایند‌های تصمیم‌گیری و فعالیت‌های شهری به ایفای نقش می‌پردازند. از جمله این کنشگران می‌توان به سازمان‌های جامعه مدنی (CSOs)، سازمان‌های جامعه محور (CBOs)، گروه‌های عقیدتی و همچنین کسب‌وکارهای خصوصی رسمی و غیر رسمی اشاره نمود (محمدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۶۳).

در طی دهه‌های اخیر گزارشها و مطالب نسبتاً زیادی پیرامون حکروایی شهری به ویژه با محوریت بانک جهانی که ابداع‌کننده واژه حکروایی و توسعه‌دهنده آن می‌باشد منتشر شده است. لذا الگوی حکروایی شهری یک فرم جدید

¹ -Meyer and Auriacombe

² -Badach, and Dymnicka

از حاکمیت شهری است که پاسخگویی ضرورت تعادل چند وجهی میان عناصر و نیروهای تأثیرگذار در جهت پایداری توسعه و شهروندمداری است. از این رو توجه و تعمق در الگوی یاد شده، کمک زیادی به یافتن ترکیب جدیدی از همکاری سه بخش دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در ارائه خدمات عمومی بهتر دارند (سروشان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰۱۸).

بنابراین حکمروایی شهری فرایندی است چند جانبه میان کنشگران رسمی اداره شهر از یک طرف و نیز فعالان عرصه مدنی به عنوان کنشگران غیر رسمی که تعاملات چناد وجهی آن ها می تواند به سازگاری منافع گوناگون در بین کنشگران منجر شود. آنچه در این مفهوم پیداست همانا وارد شدن جامعه مدنی و نیز بخش خصوصی به فرایند برنامه ریزی و اداره امور (شهری) است. این در حالی است که حکومت، مجموعه نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱۵).

بنابر نظر صاحب نظران داخلی حکمروایی شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان اثرگذار شهری بر مدیریت شهری، با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی شهر و شهروندان حرکت کنند، تا اینکه عرصه های عمومی و خصوصی کنار گذاشته شوند و فقط عرصه حکومتی اختیاردار آن دو باشد. منشا قدرت و مشروعیت در حکمروایی شهری، تمام شهروندان و حضور آنها در همه صحنه ها و ارکان جامعه مدنی است (رشنوفر و یوسفوند، ۱۴۰۰: ۵۲). بنا بر منشور برنامه اسکان بشر ملل متحد حکمروایی مطلوب شهری اصول به هم وابسته پایداری، برابری، کارآمدی، شفافیت و پاسخگویی، امنیت، فعالیت های مدنی و شهروندی را توصیف می کند (عیوضلو و رضویان، ۱۳۹۷: ۱۳۲). از برآیند نظرات مختلف، حکمروایی خوب می بایست ویژگی عمده داشته باشد. بر این اساس این نوع حکمروایی مشارکتی، اجماع گرا، پاسخگو، کارایی و کارآمد، دربرگیرنده و پیرو قانون است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱۵).

تاب آوری شهری

ریشه مفهوم تاب آوری به علم فیزیک و ریاضیات برمی گردد و برای توصیف توانایی یک ماده یا سیستم برای بازگشت به حالت تعادل بعد از جابجایی یا حرکت استفاده می شود (روستا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). برای نخستین بار مفهوم تاب آوری در سال ۱۹۷۳ توسط هولینگ در مقاله ای با عنوان تاب آوری و پایداری سیستم های اکولوژیکی از دیدگاه محیطی مطرح گردید. در پژوهش های هولینگ با پیدایش شاخص مفقودی در مفهوم تاب آوری به نام ظرفیت تغییر مواجه هستیم که اساس تفکر تاب آوری می باشد (بابایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۷). در فرهنگ لغت به عنوان توانایی بازیابی، بازیابی سریع، تغییر، شناوری، کشسانی و همچنین فنری و کشسانی ترجمه شده است. ریشه تاب آوری در فیزیک به معنای به عقب پریدن است. برخی معتقدند واژه تاب آوری برگرفته از قوانین روانشناسی و روانپزشکی است و مربوط به گارمزی، وارنر و اسمیت می باشد (زلفی و رزقانی، ۱۳۹۹: ۴۲). برخی آنرا به بوم شناسی برخی دیگر آنرا به فیزیک و عده ای هم معتقدند که مطالعه تاب آوری از قوانین روانشناسی و روانپزشکی در دهه ۱۹۴۰ میلادی گرفته شده است (بابایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۸).

ایده جامعه تاب آور در برابر حوادث ایده آل است. یعنی هیچ جامعه ای نمی تواند به طور کامل از خطرات طبیعی و انسانی در امان باشد. شاید ایده جامعه تاب آور در برابر بلایا مفیدتر باشد به این معنا که جامعه ای که بیشترین امنیت را داشته باشد و بتواند از دانش طراحی و ساخت و ساز در زمینه مخاطرات طبیعی برای کاهش آسیب پذیری از طریق

تقویت این ویژگی ها در جهت دستیابی به تاب آوری استفاده کند (فرزین‌نیا، ۱۳۹۸: ۲۳). تاب آوری جامعه با ثبات و پایداری آن مرتبط است. به این ترتیب با تاب آوری اجتماعی نیز مرتبط است. جابجایی جمعیت می تواند نشانه بی ثباتی باشد یا برعکس، بستگی به نوع مهاجرت دارد. زمانی که جمعیت در معرض فشارهای شدیدی قرار می گیرد، مثلاً اثر یک بلای طبیعی، جابجایی یکی از نشانه های شکست تاب آوری اجتماعی است و عوامل اجتماعی-اقتصادی و جمعیتی بر آن تأثیر می گذارد (هندی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵).

تاب آوری از نظر گادس چاک روشی برای مواجهه با عدم قطعیت ها است، چراکه پیش بینی فراوانی و بزرگی مخاطرات خیلی سخت می باشد و آسیب پذیری سیستم های اجتماعی به صورت کامل قبل از حادثه قابل شناسایی نمی باشد. به همین علت شهرها می بایست به گونه ای طراحی گردند که در برابر مخاطرات مقاوم و نسبت به آثار حادثه نیز مستحکم باشند (روستا و همکاران، ۱۳۹۶: ۴). گیلسپیه^۳ و همکاران (۲۰۰۷) براین باورند که عواملی همچون کفایت و توانمندی، امید و روحیه ی مقابله یا مواجهه با شرایط، از ویژگی های اصلی تاب آوری می باشند؛ براین اساس تاب آوری روندی پویا است که در اشخاصی شکل می گیرد که قادرند باگذشت زمان خود را با شرایط هماهنگ سازند و به شرایط پاسخ دهند (سالاری شاد، ۱۴۰۰: ۳۶).

در مطالعات شهری و شهرسازی تاب آوری شهری یک مفهوم نسبتاً جدید است (ملکی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰). تاب آوری شهری اصطلاحی است که برای اندازه گیری توانایی یک شهر برای بهبود از یک بلا به کار می رود (سالاری شاد، ۱۴۰۰: ۲۲). لازم به ذکر است ساخت بافت شهری که از شبکه های پایدار تاب آوری و نظم اجتماعی ایجاد می شود و همچنین تقویت جامعه از نظر اجتماعی، اقتصادی و تاب آوری در برابر حوادث در کاهش آسیب پذیری ها و افزایش تاب آوری است. شهرها موثر هستند. افزایش انطباق پذیری شهرها در برابر حوادث، انعطاف پذیری سه مولفه اصلی شهر شامل فرم تاب آوری (مولفه های تاب آوری شهر)، عملکرد و جریانات شهر (جنبش انسانی، اطلاعات، حمل و نقل و خدمات) در افزایش تاب آوری شهرها نقش دارد (ترین^۴ و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۴).

تاب آوری، در مطالعات شهری عمدتاً به ظرفیت بازایی از بلاهای طبیعی مانند زلزله، سیل و جنگ اشاره دارد. اما مفهوم فاجعه شامل بسیاری از رویدادهای مهم دیگر همچون بحران اقتصادی است. تاب آوری شهری به توانایی یک سیستم شهری و شبکه های تشکیل دهنده آن از جمله شبکه های اجتماعی-محیطی و اجتماعی-فنی برای پایداری اشاره دارد. در مقیاس زمانی و مکانی، هنگام مواجهه با اغتشاشات، باید به سرعت عملکردهای خود را بازایی کند، خود را با تغییرات تطبیق دهد و همچنین به سرعت وضعیت سیستم را با توجه به محدودیت ظرفیت تطبیقی فعلی و آینده خود تغییر دهد (مرو^۵ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۱۲). همچنین تاب آوری شهری مفهوم ظرفیت های مناطق شهری برای شناسایی، رتبه بندی و بسیج منابع به منظور حذف تهدیدات و اثرات ناشی از خطرات بیرونی می باشد. شهر تاب آور شبکه ای پایدار از سیستم های فیزیکی و جوامع انسانی است. سیستم های فیزیکی اجزای محیط طبیعی و ساخته شده شهر می باشند (سروشان و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۲۱). آنها شامل خیابان ها، ساختمان ها، زیرساخت ها، جوامع و تجهیزات انرژی مانند آبراه ها، خاک ها، شیب ها، زمین شناسی و سایر سیستم های طبیعی هستند. به طور کلی، سیستم های

³ - Gillespie

⁴ - Therrien

⁵ - Meerow

فیزیکی مانند بدن شهر، استخوان ها، رگ ها و ماهیچه ها عمل می کنند. در طول یک فاجعه، سیستم های فیزیکی باید بتوانند تحت بدترین استرس ها زنده بمانند و کار کنند. اگر بیشتر آنها آسیب ببینند و از بین بروند، سیستم قابل تعمیر نیست، اسکلت از بین می رود و بازیابی کند است. شهری بدون سیستم های فیزیکی انعطاف پذیر در برابر بلایا بسیار آسیب پذیر خواهد بود (ریبایر⁶ و همکاران، ۲۰۱۹: ۴۵).

روش تحقیق

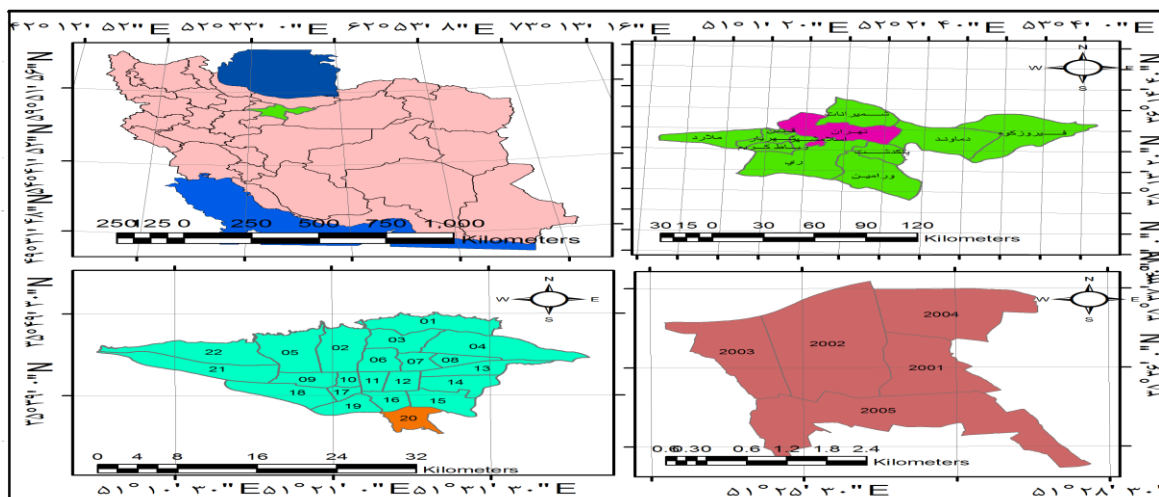
این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا به صورت توصیفی - تحلیلی می باشد. این پژوهش با هدف بررسی تاثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران (شهرری) انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش را شهروندان منطقه ۲۰ تشکیل داده است که براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت این منطقه برابر با ۳۶۶۲۵۹ بوده است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شده اند. ابزار گردآوری داده های تحقیق به دو صورت کتابخانه ای و پرسشنامه محقق ساخته بوده است. به منظور به دست آوردن روایی صوری پرسشنامه از نظرات اساتید و کارشناسان مربوطه استفاده شده است که پس از رفع ایرادهای مدنظر آن ها روایی صوری پرسشنامه مورد تایید قرار گرفته است. همچنین به منظور به دست آوردن پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که مقدار آلفای به دست آمده برابر با ۰/۸۴ بود که نشان دهنده پایایی مطلوب پرسشنامه برای سنجش گویه ها است. در این پژوهش از برای مولفه حکمروایی خوب شهری از شاخص های مشارکت، پاسخگویی، مسئولیت پذیری، قانونمداری، شفافیت اطلاع رسانی، عدالت محوری، جهت گیری توافقی و پاسخگویی استفاده شده است؛ و برای مولفه تاب آوری شهری از شاخص های اقتصادی، نهادی، زیرساختی، کالبدی و اجتماعی استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش از آزمون تی تک نمونه ای و تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

معرفی منطقه مورد مطالعه

منطقه ۲۰ (شهرری) یکی از مناطق شهر تهران است که در جنوب تهران واقع شده است. این منطقه بین مختصات جغرافیایی طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۳۶ دقیقه واقع شده است. مختصات جغرافیایی شهر ری در حرم حضرت عبدالعظیم (ع) ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه و ۴۵ ثانیه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و ۱۵ ثانیه طول شرقی است. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ این منطقه دارای ۳۶۶۲۵۹ نفر جمعیت معادل با ۱۱۵۷۱۹ خانوار بوده است. این منطقه به عنوان مرکز شهرستان ری نیز می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

⁶ -Ribeiro

شکل ۱. تقسیمات سیاسی منطقه مورد مطالعه در کشور و استان تهران

یافته‌های تحقیق

یافته‌های این مطالعه در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد ارزیابی قرار گرفته است. در ابتدا به بررسی یافته‌های توصیفی پرداخته شده است. نتایج یافته‌های توصیفی نشان داد که ۵۹ درصد از پاسخگویان را مردان تشکیل داده و ۴۲ درصد نیز به زنان اختصاص یافته است. از نظر وضعیت تاهل ۶۳ درصد از پاسخگویان متاهل بوده و ۳۷ درصد نیز مجرد می‌باشند. بیشترین درصد فراوانی در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با ۳۷ درصد از فراوانی و کمترین درصد فراوانی با ۱۱ درصد مربوط به گروه سنی بالای ۶۰ سال بوده است. از نظر میزان تحصیلات بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه تحصیلی کارشناسی با ۲۵ درصد و کمترین نیز مربوط به گروه تحصیلی یر دیپلم با ۱۳ درصد بوده است. از نظر اشتغال بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه شغلی آزاد با ۳۵ درصد و کمترین درصد فراوانی با ۱۵ درصد مربوط به بازنشسته‌ها می‌باشد.

بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۰

به منظور بررسی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۰ از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان داد که سطح معناداری به دست آمده برای همه شاخص‌ها از سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر است بنابراین نتایج آزمون به جامعه آماری قابل تعمیم است. نتایج آزمون نشان داد که میانگین همه شاخص‌ها بالاتر از میانگین مطلوب (۳) است. شاخص مشارکت با میانگین ۳/۸۸۸ بالاترین میانگین به دست آورده است. همچنین شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۳/۶۸۷ و شاخص جهت‌گیری توافقی با میانگین ۳/۵۰۵، شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۳۱۱، شاخص عدالت محوری با میانگین ۳/۲۳۲، شاخص پاسخگویی با میانگین ۳/۱۸۸ و شاخص شفافیت اطلاع-رسانی با میانگین ۳/۱۰۴ همگی بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. بنابراین با توجه به سطح معناداری شاخص‌ها که

از سطح ۰/۰۵ کوچکتر است و با توجه به حدبالا و حدپایین همه شاخص‌ها که مثبت می‌باشند بنابراین وضعیت همه شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۰ شهر تهران مطلوب ارزیابی شده است (جدول ۱).

جدول ۱. بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۰

مطلوبیت عدد مورد آزمون=۳					
فاصله اطمینان ۹۵درصد	اختلاف میانگین	سطح معنی داری	میانگین عددی	مقدار آماره (t)	شاخص
۰/۳۳۷	۰/۶۱۳	۰/۵۰۵	۳/۵۰۵	۹/۵۵۷	جهت‌گیری توافقی
۰/۰۸۹	۰/۳۲۳	۰/۱۸۸	۳/۱۸۸	۷/۴۸۷	پاسخگویی
۰/۱۶۵	۰/۳۳۶	۰/۲۳۲	۳/۲۳۲	۸/۱۷۶	عدالت محوری
۰/۴۶۶	۰/۷۴۵	۰/۶۸۷	۳/۶۸۷	۱۰/۸۹۸	مسئولیت‌پذیری
۰/۰۴۵	۰/۲۱۹	۰/۱۰۴	۳/۱۰۴	۷/۱۰۲	شفافیت اطلاع‌رسانی
۰/۱۸۷	۰/۴۲۳	۰/۳۱۱	۳/۳۱۱	۸/۵۵۶	قانونمداری
۰/۷۶۷	۰/۹۴۵	۰/۸۸۸	۳/۸۸۸	۱۱/۱۵۴	مشارکت
۰/۳۳۴	۰/۵۵۴	۰/۴۱۶	۳/۴۱۶	۸/۸۸۷	مجموع

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

بررسی وضعیت شاخص‌های تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰

به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج آزمون نشان داد که سطح معناداری به دست آمده برای همه شاخص‌ها از سطح ۰/۰۵ کوچک‌تر است بنابراین نتایج آزمون به جامعه آماری قابل تعمیم است. نتایج آزمون نشان داد که میانگین همه شاخص‌ها بالاتر از میانگین مطلوب (۳) است. شاخص اقتصادی با میانگین ۳/۸۵۶ بالاترین میانگین به دست آورده است. همچنین شاخص اجتماعی با میانگین ۳/۶۹۹ و شاخص نهادی با میانگین ۳/۴۸۵ بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. همچنین شاخص کالبدی با میانگین ۲/۷۸۷ و شاخص زیرساختی با میانگین ۲/۶۸۷ پایین‌تر از میانگین مطلوب می‌باشند. در مجموع تاب‌آوری شهری با میانگین ۳/۳۰۲ بالاتر از میانگین مطلوب ارزیابی شده است. بنابراین با توجه به سطح معناداری شاخص‌ها که از سطح ۰/۰۵ کوچکتر است و با توجه به حدبالا و حدپایین مجموع شاخص‌ها که مثبت می‌باشد بنابراین وضعیت تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ مطلوب ارزیابی شده است (جدول ۲).

جدول ۲. بررسی وضعیت شاخص‌های تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰

مطلوبیت عدد مورد آزمون=۳					
فاصله اطمینان ۹۵درصد	اختلاف میانگین	سطح معنی داری	میانگین عددی	مقدار آماره (t)	شاخص

۰/۲۸۷	۰/۵۵۷	۰/۴۸۶	۰/۰۰۰	۳/۴۸۵	۸/۴۴۸	نهادی
-۰/۴۱۲	-۰/۱۶۵	-۰/۳۱۳	۰/۰۰۰	۲/۶۸۷	-۵/۸۹۷	زیرساختی
۰/۲۸۰	۰/۴۷۷	۰/۳۸۷	۰/۰۰۰	۳/۸۵۶	۱۰/۱۴۳	اقتصادی
-۰/۲۸۹	۰/۱۰۸	-۰/۲۱۳	۰/۰۰۰	۲/۷۸۷	-۵/۱۱۹	کالبدی
۰/۵۸۷	۰/۷۷۸	۰/۶۹۹	۰/۰۰۰	۳/۶۹۹	۹/۵۵۶	اجتماعی
۰/۳۱۷	۰/۵۳۴	۰/۴۰۹	۰/۰۰۰	۳/۳۰۲	۹/۴۴۷	مجموع

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

بررسی اثرات حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری

به منظور بررسی اثرات حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ شهر ری از رگرسیون چندمتغیره استفاده گردیده است. برای این منظور از شاخص‌های جهت‌گیری توافقی، پاسخگویی، عدالت محوری، مسئولیت-پذیری، شفافیت اطلاع‌رسانی، قانونمداری و مشارکت به عنوان متغیر مستقل و تاب‌آوری شهری به عنوان متغیر وابسته انتخاب شده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۷۵۱ است که میزان همبستگی میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته را نشان می‌دهد. ضریب تعیین نیز برابر با ۰/۷۲۱ است که بیان‌کننده تبیین واریانس و تغییرات متغیر وابسته بوسیله متغیرهای مستقل است. یکی از نقص‌های ضریب تعیین این است که میزان موفقیت مدل را بیش از اندازه واقعی نشان می‌دهد و متغیرهای مستقل و حجم نمونه را خیلی کم در نظر می‌گیرد و تعداد درجات آزادی را حساب نمی‌کند. به همین خاطر از ضریب تعیین تعدیل شده استفاده می‌شود. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده همان‌طور که مشاهده می‌گردد برابر ۰/۷۱۳ است که بیان‌کننده این می‌باشد که متغیرهای مستقل ۷۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند و مابقی تغییرات که برابر با ۲۹ درصد است و به مجذور خطا معرف می‌باشد متاثر متغیرهای خارج از مدل است (جدول ۳).

جدول ۳. تحلیل واریانس اثرات حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری

خطای معیار	ضریب تعیین تصحیح شده	ضرب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۰۵۶	۰/۷۱۳	۰/۷۲۱	۰/۷۵۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد مجموع تغییرات متغیر وابسته به دو صورت رگرسیون و باقیمانده نشان داده شده است که هرچه میزان باقیمانده کوچکتر باشد بدین معنی است که مدل از قدرت تبیین بالایی در توضیح تغییرات متغیر وابسته برخوردار است و هرچه میزان باقیمانده بزرگتر باشد به این معنی می‌باشد که مدل از قدرت تبیین کمی در توضیح تغییرات متغیر وابسته بهره‌مند می‌باشد. همان‌طور که نشان داده شده است مقدار مجذورات رگرسیون از مقدار باقیمانده بسیار بیشتر می‌باشد که با توجه به مقدار زیاد F که در سطح خطای ۰/۰۱ معنادار است می‌توان چنین گفت که مدل از قدرت تبیین بالایی در توضیح متغیرهای وابسته بهره‌مند می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۵-۲۲. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی بین اثرات حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری

مؤلفه	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آمار F	سطح معنادار
اثر رگرسیون	۱۲/۱۰۱	۷	۵/۱۳۲	۱۲۳/۱۰۲	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲/۱۳۴	۳۸۶	۰/۰۰۱		
جمع	۱۴/۲۳۵	۳۸۳			

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

نتایج به دست آمده بیانگر این است که سطح معناداری برای تمام متغیرها کمتر از سطح ۰/۰۱ می‌باشد که این بی‌اگر این می‌باشد که نتایج را می‌توان به تمام جامعه آماری تعمیم داد. مقدار بتای بدست آمده نشان دهنده میزان تاثیر گذاری هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است که هرچه مقدار بیشتر باشد نشان دهنده تاثیرگذاری بیشتر آن متغیر بر متغیر وابسته است. براین اساس با این تفاسیر نتایج نشان داد که شاخص قانونمندی با مقدار ضریب بتای ۰/۴۲۲ بیشترین تاثیر را بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران دارد. همچنین شاخص پاسخگویی با مقدار ضریب بتای ۰/۳۳۶، شاخص عدالت‌محوری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۹۶، شاخص مسئولیت‌پذیری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۵۶، شاخص مشارکت با مقدار ضریب بتای ۰/۱۹۵، شاخص جهت‌گیری توافقی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۶۶ و شاخص شفافیت اطلاع‌رسانی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۳۰ در رتبه‌های بعدی تاثیرگذارترین شاخص‌ها قرار دارند (جدول ۵).

جدول ۵. ضریب رگرسیون متغیرهای مستقل و متغیر وابسته

سطح معناداری	T	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد	متغیرها
		B	خطای استاندارد	BETA	
۰/۰۵۴	۳/۲۲۳	۰/۱۲۸	۰/۱۰۲	-	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۶/۱۹۸	۰/۰۹۸	۰/۰۵۴	۰/۱۶۶	جهت‌گیری توافقی
۰/۰۰۰	۷/۴۸۷	۰/۲۸۲	۰/۰۴۴	۰/۳۳۶	پاسخگویی
۰/۰۰۰	۷/۱۹۰	۰/۲۳۷	۰/۰۴۷	۰/۲۹۶	عدالت محوری
۰/۰۰۰	۶/۸۷۸	۰/۱۶۷	۰/۰۴۵	۰/۲۵۶	مسئولیت‌پذیری
۰/۰۰۰	۵/۸۷۴	۰/۰۷۸	۰/۰۶۸	۰/۱۳۰	شفافیت اطلاع‌رسانی
۰/۰۰۰	۱۲/۱۳۳	۰/۳۸۶	۰/۰۲۱	۰/۴۲۲	قانونمندی
۰/۰۰۰	۶/۰۸۹	۰/۱۳۳	۰/۰۵۷	۰/۱۹۵	مشارکت

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

نتیجه‌گیری

از مهم‌ترین چالش‌های مدیریت شهری در کشورهای در حال توسعه و به تبع آن کشور ما، تمرکزگرایی در نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌گیری، پیروی از رویکردهای سنتی منسوخ، چندپارگی عملکردی صاحبان قدرت، عدم اقبال نهادهای ساز، ایجاد مدیریت جدید و رویکردهای برنامه‌ریزی در مدیریت شهری و عدم تلاش برای شکست همزمنی، نگاه از بالا به پایین در فرآیند تعریف، تبیین و اجرای برنامه‌ها و سیاست‌هاست. رویکرد حکمروایی شهری

یکی از رویکردهای جدید در فرآیند مدیریت شهری است که از اوایل دهه ۹۰ قرن بیستم مشارکت و چرخش تصمیمات بین مدیریت راهنما، جامعه شهروندی و بخش خصوصی را نویدبخش بوده است. یکی از مواردی که حکمروایی خوب شهری می‌تواند نقش موثری در آن ایفا نماید در تاب‌آور نمودن مناطق شهری در برابر مخاطرات محیطی است که مدیران شهری می‌توانند با ارائه تصمیمات و برنامه‌ریزی‌های اصولی میزان خسارت‌های احتمالی را کاهش دهند. این پژوهش با هدف تاثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ شهر تهران انجام شده است.

نتایج به دست آمده نشان داد که منطقه ۲۰ از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در وضعیت مناسبی قرار دارد چرا که از میان ۷ شاخص مورد بررسی وضعیت همه شاخص‌ها از نظر شهروندان مطلوب ارزیابی شده است. شاخص مشارکت با میانگین ۳/۸۸۸ بالاترین میانگین به دست آورده است. همچنین شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۳/۶۸۷ و شاخص جهت‌گیری توافقی با میانگین ۳/۵۰۵، شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۳۱۱، شاخص عدالت محوری با میانگین ۳/۲۳۲، شاخص پاسخگویی با میانگین ۳/۱۸۸ و شاخص شفافیت اطلاع‌رسانی با میانگین ۳/۱۰۴ همگی بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. نتایج به دست آمده با یافته‌های محمدی و همکاران (۱۴۰۰) مطابقت و همخوانی دارد. همچنین نتایج یافته‌های پژوهش از بررسی وضعیت شاخص‌های تاب‌آوری شهری نشان داد که از میان پنج شاخص مورد بررسی وضعیت سه شاخص نهادی، اقتصادی و اجتماعی مطلوب ارزیابی شده و دو شاخص کالبدی و دسترسی در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. شاخص اقتصادی با میانگین ۳/۸۵۶ بالاترین میانگین به دست آورده است. همچنین شاخص اجتماعی با میانگین ۳/۶۹۹ و شاخص نهادی با میانگین ۳/۴۸۵ بالاتر از میانگین مطلوب می‌باشند. همچنین شاخص کالبدی با میانگین ۲/۷۸۷ و شاخص زیرساختی با میانگین ۲/۶۸۷ پایین‌تر از میانگین مطلوب می‌باشند.

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان داد که شاخص قانونمندی با مقدار ضریب بتای ۰/۴۲۲ بیشترین تاثیر را بر تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۰ تهران دارد. همچنین شاخص پاسخگویی با مقدار ضریب بتای ۰/۳۳۶، شاخص عدالت-محوری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۹۶، شاخص مسئولیت‌پذیری با مقدار ضریب بتای ۰/۲۵۶، شاخص مشارکت با مقدار ضریب بتای ۰/۱۹۵، شاخص جهت‌گیری توافقی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۶۶ و شاخص شفافیت اطلاع‌رسانی با مقدار ضریب بتای ۰/۱۳۰ در رتبه‌های بعدی تاثیرگذارترین شاخص‌ها قرار دارند. این نتایج با یافته‌های سروشان و همکاران (۱۴۰۱) مطابقت و همخوانی دارد.

نتایج کلی پژوهش بیانگر این است که حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۰ شهر تهران نیازمند وجود یک عزم جدی سیاسی و اراده قوی در سطوح بالای حاکمیتی و اعتقاد به چنین مدل مدیریتی را می‌طلبد. تا زمانی که این ضرورت

و دغدغه به موضوع داخلی همه مسئولان سیاسی و اجرایی تبدیل نشود، اجرای الگوی حکمرانی شهری دور از واقعیت است.

منابع

- ✓ اندستا، فروغ و روستایی، شهریور، (۱۴۰۰)، ارزیابی عوامل موثر بر اجرای حکمروایی شهری مشارکتی در منطقه ۲ کلان‌شهر تبریز، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۶، صص ۴۳-۵۵.
- ✓ آشناور، محسن؛ واشقانی فراهانی، ابراهیم و ربیعی فرد، ابوالفضل، (۱۴۰۰)، مطالعه موانع و چالش‌های زمینه‌ای فراروی حکمروایی و مدیریت شهرها در ایران، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۸-۳۱.
- ✓ بابایی، محبوب؛ جلالیان، حمید و افراخته، حسن، (۱۴۰۰)، تحلیل فضایی تاب‌آوری معیشت نواحی روستایی (مورد پژوهی: روستاهای پیرامون دریاچه ارومیه، شهرستان ارومیه)، مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین، شماره ۹، صص ۱۲۵-۱۴۰.
- ✓ حسینی، علی؛ رمضان‌پور، حامد و آشوری، حسن، (۱۳۹۹)، تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری و تاثیر آن بر کیفیت مکان موردی شهر آذرشهر، مجله پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۸، شماره ۴، صص ۸۱۳-۸۳۱.
- ✓ رشنوفر، آیت و یوسفوند، جواد، (۱۴۰۰)، ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی در شهر الشتر از نگاه مدیران و شهروندان، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم انداز زاگرس، دوره ۱۳، شماره ۴۸، صص ۵۱-۶۶.
- ✓ روستا، مجتبی؛ ابراهیم زاده، عیسی؛ و ایستگلدی، مصطفی، (۱۳۹۶)، تحلیل تاب‌آوری کالبدی در برابر زلزله مطالعه موردی؛ بافت فرسوده شهر مرزی زاهدان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۶، صص ۶۱-۷۸.
- ✓ زلفی و رزقانی، رضا؛ زیویار، پروانه و استعلاجی، علیرضا، (۱۳۹۹)، ارزیابی و تحلیل ابعاد تاب‌آوری منطقه ۱۰ شهر تهران، مجله جغرافیایی سرزمین، شماره ۶۵، صص ۳۹-۶۴.
- ✓ سالاری شاد، عبدالله، (۱۴۰۰)، بررسی وضعیت تاب‌آوری زیست محیطی در شهر ایرانشهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، رشته برنامه‌ریزی شهری، زاهدان.
- ✓ سروشان، غلامرضا؛ زیویار، پروانه؛ هندیانی، عبدالله و توکلان، علی، (۱۴۰۰)، تبیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در شهر تهران، مجله جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۷۰، صص ۱۳۵-۱۵۱.

- ✓ سروشان، غلامرضا؛ هندیانی، عبدالله؛ زیویارپرده‌ای، پروانه و توکلان، علی، (۱۴۰۱)، بررسی تأثیر حکمروایی شهری بر تاب‌آوری شهرها (مورد مطالعه: شهر تهران)، مجله تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۲، شماره ۶، صص ۴۱۳-۴۳۷.
- ✓ عیوضلو، داوود، رضویان، محمدتقی، (۱۳۹۷)، ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلانشهرها مبتنی بر شاخص-های حکمروایی مطلوب شهری مورد مطالعه: کلانشهر تهران، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۶، شماره ۵۲، صص ۱۷۵-۱۹۲.
- ✓ فرزینیا، بهروز، (۱۳۹۸)، بررسی نقش تاب‌آوری فضای عینی در توسعه شهر زابل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی شهری، زابل.
- ✓ کاظمیان، غلامرضا؛ براری، احسان؛ شریف‌زاده، فتاح و قربانی‌زاده، وجه‌الله، (۱۴۰۰)، مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی مورد مطالعه: شهر مشهد، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۲، شماره ۴۴، صص ۵۵-۷۴.
- ✓ محمدی، ناصر؛ مجتبی‌زاده خانقاهی، حسین و توکلان، علی، (۱۴۰۰)، تحلیلی بر حکمروایی شهری مبتنی بر ارائه الگوی بهینه (مطالعه موردی شهر گرمدره)، مجله تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۱، شماره ۶۳، صص ۳۶۱-۳۸۰.
- ✓ محمودنیا، علیرضا؛ زیاری، یوسفعلی و سرور، رحیم، (۱۴۰۰)، تبیین نقش حکمروایی خوب بر تاب‌آوری شهری (مطالعه موردی: محله امیریه ناحیه ۲، منطقه ۱۱ تهران)، مجله مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، سال ۲، شماره ۳، صص ۱۴۱-۱۵۷.
- ✓ هندی، هوشنگ؛ اقبالی، ناصر؛ سرور، رحیم و پیشگاهی‌فرد، زهرا، (۱۳۹۹)، سنجش تاب‌آوری زیست محیطی محلات منطقه چهارده شهر تهران، مجله آمایش محیط، شماره ۴۸، صص ۱-۲۱.
- ✓ *Badach, J., & Dymnicka, M. (2017). Concept of 'Good Urban Governance' and Its Application in Sustainable Urban Planning. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 245, No. 8, p. 082017). IOP Publishing.*
- ✓ *Bixler, R. P., Lieberknecht, K., Atshan, S., Zutz, C. P., Richter, S. M., & Belaire, J. A., ۲۰۲۰. Reframing urban governance for resilience implementation: The role of network closure and other insights from a network approach. Cities, 103, doi:https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102726.*
- ✓ *Meerow, S., Pajouhesh, P., & Miller, T. R. (2019). Social equity in urban resilience planning. Local Environment, Vol. 24, No.9, pp.793-808.*
- ✓ *Meyer, N., & Auriacombe, C. (2019). Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development. Sustainability, Vol.11, No.19, pp.5512-5523.*
- ✓ *Ribeiro, P. J. G., & Gonçalves, L. A. P. J. (2019). Urban resilience: A conceptual framework. Sustainable Cities and Society, 50, 101625.*
- ✓ *Sajjad, M., Chan, J. C. L., & Chopra, S. S., 2021. Rethinking disaster resilience in high-density cities: Towards an urban resilience knowledge system. Sustainable Cities and Society, 69, 102850. doi:https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.102850.*

- ✓ Therrien, M.-C., Usher, S., & Matyas, D., 2020. *Enabling strategies and impeding factors to urban resilience implementation: A scoping review. Journal of Contingencies and Crisis Management*, 28(1), 83-102. doi:<https://doi.org/10.1111/1468-5973.12283>.